

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного музею України,
кандидат педагогічних наук

Федір Арват: «Неосвічений народ ніколи не буде вільним»

До 90-річчя Федора Арвата (18.04.1928 – 02.11.1999) – дійсного члена (академіка) НАПН України, академіка-засновника НАПН України, кандидата філологічних наук, професора, Заслуженого працівника народної освіти України (1999 р.), ректора (1978–1995 рр.), радника ректора (1996–1999 рр.) Ніжинського педагогічного інституту (нині – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя).

Федір Арват – відомий організатор освіти, дослідник проблем мовознавства, історії української мови, російсько-українського перекладу, гоголезнавства. Автор і співавтор підручників з російської мови для середньої школи з молдавською мовою навчання (сім видань). Редактор і співавтор колективних праць «Родинно-сімейна енциклопедія» (1996 р.), «Педагогіка спілкування» (1997 р.).

ОДЕСА. НАВЧАННЯ

Федір Степанович Арват народився 18 квітня 1928 р. у селі Олександрівка, нині Ширяївського району Одеської області. У 1947 р. вступив на філологічний факультет Одеського університету. У селянській родині рано пізнав працю хліборобів, тому до навчання й будь-якої роботи ставився сумлінно. Його вирізняли чесність і порядність – риси, що особливо цінували в родині Арватів. Студентом Федір виявив зацікавленість науковою роботою, тож не випадково за рік після закінчення університету в 1953 р. вступив до аспірантури при кафедрі української мови Одеського університету, наукова школа якого сприяла зростанню майбутнього вченого.

В університеті Федір зустрів своє кохання – Нінель Соколову (Арват), з якою одружився після закінчення вишу. Нінель Арват вступила до аспірантури Одеського університету, а Федір Арват їде за направленням у Чернівецьку область, де рік працює вчителем української мови та літератури у с. Старі Бросківці Сторожинецького району. В аспірантурі Федір Арват починає досліджувати тему «Іван Франко як перекладач», дисертацію за якою захистить аж у 1964 р. на раді Чернівецького університету. Будучи аспірантом, читає лекції зі вступу до мовознавства та з курсу української мови на заочному відділенні. У 1955 р. народилася дочка Оленка, а дружина захистила кандидатську. Молода сім'я вирішує їхати на Буковину. До речі, голова сім'ї вільно володів українською, російською, молдовською та румунською, що було у багатонаціональному регіоні надзвичайно важливим.

ЧЕРНІВЦІ. ДЕКАН

Спочатку Федір Арват влаштується в Чернівецький інститут удосконалення кваліфікації вчителів, де працює п'ять років – методистом, завідувачем відділу методики викладання мови та літератури. Проявляє себе кваліфікованим, ініціативним і принциповим, уміло організовує семінари, практикуми й конференції для вчителів області, де обгово-

рюють питання новітніх методів викладання, поширюють досвід кращих учителів.

З вересня 1961 р. Ф. Арват переходить до Чернівецького університету, спочатку викладачем, згодом – доцентом кафедри української мови (1961–1976). У березні 1968 р. його одногослобно обрано деканом філологічно-

го факультету. На цій посаді його ще двічі переобиратимуть і кожного разу одногослобно.

Федора Степановича як лінгвіста цікавили питання культури мови вчителів та учнів. Багато вніс учений у вивчення історії та теорії перекладу, публікуючи статті про перекладачів – Михайла Старицького, Павла Грабовського, Лесю Українку, Івана Франка, Максима Рильського, та проблеми перекладу.

У Чернівецькому університеті подружжя Арватів розпочало роботу над підручниками з російської мови для шкіл з молдовською мовою навчання, результатом якої стали навчальні книги для 4, 5–6 та 7–8 класів.

Федір Степанович був щирою людиною. Зранку він поспішав на чернівецький базар за продуктами. Там його вже чекали буковинські газдині, аби поспілкуватися з цікавим співрозмовником, який любив пожартувати, устигав щось цікаве розповісти, розпитати про життя-буття. Цей чоловік аж світився добротою, поважав людей, а ще – дотепно жартував, був оптимістом. На роботу – як на свято, йшов з якоюсь особливою радістю. Він звертався до кожної людини на ім'я чи на ім'я й по батькові. У нього завжди знаходилося адресоване тіль-

ки цій людині слово, запитання про її життя чи просто доречний жарт і щира посмішка.

У день, коли декан Арват від'їздив з Чернівців до Ніжина, філологи зірвали пари. Вони дружно вишикувались колонами і пройшли від університету аж до залізничного вокзалу строем, дивуючи містян. Студенти заповнили весь перон, і дивувалися провідники, хто це такий знаменитий їде їхнім потягом. Були квіти і сльози прощання. Плакали студенти і викладачі, не втримав сльози, стоячи на сіддях вагону, й сам декан – Федір Арват. Це були щирі сльози людської пошани і подяки.

Дві доньки Арватів – Олена і Ярослава, донині викладають у Чернівецькому університеті.

НІЖИН. АКАДЕМІК

Очолюючи протягом майже двох десятиліть (1978–1996) Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя, Федір Арват зробив неocenний внесок у справу розвитку традицій та збагачення цього славетного навчального закладу. Саме в цей період розкрився його вроджений хист та набутий життєвий досвід великого організатора й чуйного наставника. За безпосередньої підтримки ректора Федора Арвата було відкрито сім нових спеціальностей, стільки ж нових ка-

федр, аспірантура, добудовано нові приміщення, збудовано два багатоповерхові гуртожитки, закладено будинок для викладачів тощо. Особливо багато уваги він приділяв бібліотеці, збагаченню її фондів новою літературою. За його підтримки було відкрито Музей рідкісної книги – гордість університету.

Внесок ученого у розвиток ніжинської наукової школи значний і різноманітний, що свідчить про широту інтересів Федора Степановича та вміння своєчасно націлити громадськість на актуальні проблеми розвитку як середньої, так і вищої школи. Тому не випадково професор Федір Арват постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 р. був затверджений академіком-засновником Академії педагогічних наук України, в якій він успішно працював над розв'язанням складних питань розбудови української освіти на новому етапі її розвитку. Він неодноразово повторював: «Неосвічений народ ніколи не буде вільним». Його кредо – піднімати авторитет учителя. Не випадково на території університету вперше в Україні було відкрито пам'ятник Учителю.

Інтелегент по природі, Федір Арват піклувався про високу культуру своїх вихованців, про їх освіченість і широкий світогляд, ерудицію, моральну чистоту, бо

це – складові сучасного вчителя. В одному з виступів академік підкреслював: «Школа — це соціальний барометр, який впливає на багато сторін нашого життя... Тут вчиться і майбутній інженер, і лікар, і хлібороб, і космонавт. А від нас залежить, хто і як їх вчитиме. Хороший педагог — це носій культури, естетики. Це інтелігент у вищому розумінні цього слова...». Ці слова, сказані, ще в серпні 1985 року, і нині не втратили своєї гостроти й актуальності.

Федір Степанович був унікальним у своїй душевній красі ректором. Це помітили й з гумором викладачі ніжинські психологи. У 1998 р., на святкуванні його 70-річчя завідувач кафедри психології Марія Бойправ зачитала складену кафедрою його психолого-педагогічну характеристику, де серед іншого значилося: «Щирий українець. Володіє даром переконувати інших і не ображати. Висока стресостійкість. Високорозвинене почуття гумору. Естет. Інтелектуал. Чудовий сім'янин. Відданий чоловік, вимогливий батько, люблячий дід».

2 листопада 1999 р. перестало битися серце Федора Арвата. Ніжин став місцем його останнього спочинку.

* Особлива подяка – Анні Парубець, провідному фахівцю музейного комплексу Ніжинського університету ім. М. Гоголя, за надані світлини

